

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 332.122(477)

С.В. ЗАХАРЧЕНКО,

к.е.н., Вінницька філія Київського інституту бізнесу та технологій

Ефективність бізнесу як фактор конкурентоспроможності регіонів України: міжнародний вимір

У статті наведено оцінки ефективності бізнесу як фактора конкурентоспроможності регіонів України в розрізі його субфакторів та найважливіших індикаторів за методологією міжнародного Інституту розвитку менеджменту. Виокремлено основні проблеми підвищення ефективності бізнесу на регіональному рівні та намічено шляхи їх вирішення.

Ключові слова: конкурентоспроможність регіону, фактор конкурентоспроможності, ефективність і продуктивність бізнесу, ринок праці, фінанси, практика управління, погляди і цінності.

С.В. ЗАХАРЧЕНКО,

к.э.н., Винницкий филиал Киевского института бизнеса и технологий

Эффективность бизнеса как фактор конкурентоспособности регионов Украины: международное измерение

В статье приведены оценки эффективности бизнеса как фактора конкурентоспособности регионов Украины в разрезе его субфакторов и важнейших индикаторов по методологии международного Института развития менеджмента. Выделены основные проблемы повышения эффективности бизнеса на региональном уровне и намечены пути их решения.

Ключевые слова: конкурентоспособность региона, фактор конкурентоспособности, эффективность и производительность бизнеса, рынок труда, финансы, практика управления, взгляды и ценности.

S. ZAKHARCHENKO,

Ph.D., Vinnytsia affiliate of Kyiv Institute of Business and Technology

Business efficiency as a factor of Ukraine's regional competitiveness: international dimension

The article presents the evaluation of business performance as a factor of regional competitiveness Ukraine in terms of its subfactors and the most important indicators methodology International Institute for Management Development. Thesis there is determined the main problems to improve business efficiency at the regional level and the ways of their solution.

Keywords: competitiveness of the region, a factor of competitiveness, efficiency and business productivity, labor market, finance, management practices, attitudes and values.

Постановка проблеми. В контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2015) та Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року особливо важливе значення має підвищення ефективності бізнесу на регіональному рівні. Це пов'язано з тим, що бізнес відіграє роль не тільки «економічного локомотива» території, а й «індукує» значний мультиплікативний ефект в їх соціальній

сфері (сприяє підвищенню зайнятості населення, його життєвого рівня, змінам у кращий бік світоглядних позицій тощо). Отже, підвищення ефективності бізнесу є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності всіх суб'єктів ринкових відносин, як прямих (підприємств, фірм, компаній), так і опосередкованих географічним та інституційним середовищем (країн, регіонів, галузей, кластерів тощо). Тому оцінка й

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

аналіз ефективності бізнесу в регіонах України має не тільки загальнонаукове, а й важливе практичне значення, оскільки дозволяє вивести і регіони, і державу загалом на новий рівень модернізаційного оновлення в глобальному та євроінтеграційному просторі.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням оцінки та аналізу ефективності бізнесу на регіональному рівні в контексті підвищення регіональної конкурентоспроможності присвячено багато наукових праць. З-поміж них слід відмітити праці таких учених, як О. Амоша, Л. Антонюк, Б. Асхайм, І. Бегг, В. Безугла, В. Беседін, П. Беленький, І. Брикова, М. Бутко, В. Василенко, Б. Гардінер, Н. Калюжнова, Р. Камані, Л. Ковальська, О. Ларіна, І. Манцуров, Р. Мартін, В. Парахіна, Л. Петкова, В. Пила, М. Портер, С. Романюк, Л. Ушвицький, Р. Фатхутдінов, А. Ходжаян, Л. Шеховцева, О. Чмир, Л. Чернюк та ін. Їхні напрацювання дають достатньо повне уявлення про ефективність бізнесу на регіональному рівні. Водночас більшість з наявних оцінок не виходять за межі національного конкурентного простору, тоді як у сучасних умовах більше значення мають такі оцінки на міжнародному рівні.

Метою статті є оцінка й аналіз ефективності бізнесу регіонів України у міжнародному вимірі – на основі методології фахівців Інституту розвитку менеджменту (IPM, IMD–Lausanne – Швейцарія, Лозанна).

Виклад основного матеріалу. Фахівці IPM до основних факторів конкурентоспроможності країн і регіонів відносять: інфраструктуру (108 індикаторів оцінки), ефективність бізнесу (64 індикатори), продуктивність економіки (65 індикаторів) та ефективність управління (67 індикаторів). При цьому кожен із факторів вони поділяють на п'ять субфакторів [1].

Слід, однак, відмітити, що на сьогодні рівень теоретичного обґрунтування механізму впливу окремих факторів на конкурентоспроможність країн і регіонів є, на наш погляд, недостатнім.

І.В. Брикова роль окремих факторів у забезпеченні конкурентоспроможності регіонів пояснює на основі теорії міжнародної торгівлі, розміщення виробництва, економічного районування та територіально-виробничих комплексів [2, 3].

Ми ж вважаємо, що для цих цілей найбільше підходить теорія регіональної спеціалізації. Вона зводиться до того, що вигоди від спеціалізації зазвичай отримують ті регіони, суб'єкти господарювання яких мають відносно нижчий рівень виробничих і транспортних витрат, а отже вищий рівень продуктивності економіки, передусім бізнес-діяльності. До речі, на цю обставину звертав увагу ще А. Маршалл. Згідно з його теорією індустріальних районів, яку він розробив у 1890 році, прибутковість, а отже й ефективність бізнесу регіонів, значною мірою визначаються рівнем їх промислової спеціалізації [2, с. 39].

Оскільки спеціалізація регіону передбачає реалізацію товарів за його межами, в тому числі й на міжнародних ринках, це актуалізує теорію регіональної експортної спеціалізації, яку запропонували англійські дослідники Х. Армстронг та Дж. Тейлор [2, с. 37]. Вона базується на постулатах теорії відносних переваг: регіони спеціалізуються на тих сферах бізнес-діяльності, для розвитку яких вони володіють необхідними конкурентними перевагами.

На думку О.Г. Ларіної, здатність регіонів акумулювати значний потенціал людських, матеріально-технічних, фінансових та інноваційних ресурсів, що характеризуються високим рів-

нем мобільності в межах міжнародних ринків факторів виробництва, значною мірою визначає ефективність їх бізнесу і загалом рівень міжнародної конкурентоспроможності [4, с. 6].

Фахівці українського Фонду «Ефективне управління», спіраючись на методологічні розробки колег, що працюють під егідою Всесвітнього економічного форуму, виходять з того, що ефективність бізнесу залежить від якості і передбачуваності дій державних і місцевих органів влади, державної підтримки малого і середнього бізнесу, податкового тиску, наявності об'єктів бізнес-послуг, розвиненості фінансової інфраструктури тощо [5; 6, с. 244–246].

На нашу думку, ефективність бізнесу є тим фактором, що, власне, модулює процес формування конкурентних переваг регіонів, які в сукупності і визначають їх конкурентоспроможність – і на національному, і на міжнародному рівні. Таке розуміння цього фактору значною мірою кореспондує з підходом до його трактування фахівцями IPM [1].

Важливо підкреслити, що фахівці IPM, оцінюючи фактор ефективності бізнесу з позицій його впливу на конкурентоспроможність країн і регіонів, поділяють його на такі субфактори: продуктивність бізнесу (загальна й за факторами виробництва), ринок праці (його стан), фінанси (їх стан), практика управління, погляди і цінності [1].

Коротко охарактеризуємо їхні особливості в контексті впливу на конкурентоспроможність регіонів.

Щодо продуктивності бізнесу, то варто зауважити, що конкурентна боротьба між суб'єктами бізнес-діяльності з національним і/чи іноземним капіталом (малими, середніми і великими різними сегментами економіки) найчастіше ведеться в площині використання факторів виробництва – людських, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних. Але «успіх у міжнародній конкуренції, – як відмічає М. Портер, – визначають не стільки самі фактори, скільки те, де і наскільки продуктивно вони застосовуються» [7, с. 33]. Цим він дає ясно зрозуміти, що реальний рівень конкурентоспроможності і бізнесу регіону, і регіону загалом визначається не тільки рівнем їхньої продуктивності, а й їхньою просторовою компліментарністю та збалансованістю. При цьому слід мати на увазі, що сама конкурентна боротьба між суб'єктами бізнес-діяльності все більше зміщується з ринку традиційних (звичайних) товарів на ринок інноваційних товарів.

Ефективність бізнесу в регіонах значною мірою визначається станом їхнього ринку праці. Особливо важливе значення має якість і структура робочої сили в регіоні та ефективність її використання. З теоретичних позицій має забезпечуватися тісний зв'язок між стимулами до праці, продуктивністю праці та оцінкою її результатів, між структурою робочих місць та професійно-кваліфікаційною структурою робочої сили. Крім того, в умовах, коли вартість робочої сили є надто низькою, це негативно впливає на кількісні та якісні параметри відтворення населення (рівень народжуваності, статево-вікову структуру, рівень освіти і кваліфікації працівників тощо). З іншого боку, вартість робочої сили не має бути й занадто високою, оскільки це збільшить витрати у сфері бізнесу й негативно позначиться на показниках ефективності бізнес-діяльності.

Для встановлення оптимального рівня вартості робочої сили важливо, щоб у регіонах «запрацював» механізм соціального партнерства. Він, як відомо, передбачає встанов-

лення взаємовідносин між роботодавцями та найманими працівниками на засадах обопільного врахування інтересів та соціального захисту усіх верств населення.

Крім того, регіональні ринки праці мають бути гнучкими, щоб забезпечити швидке переміщення працівників з одного сектору економіки в інший, а часто – з одного регіону в інший, та мати можливість щодо залучення креативних працівників, у тому числі й зарубіжних, зокрема у сфері менеджменту.

Стан фінансів у регіонах безпосередньо визначає рівень підприємницької активності в них. Цей стан багато в чому залежить від ефективної діяльності банків, інститутів фондового ринку та інших фінансових структур. Адже саме вони покликані забезпечувати доступ для підприємців на фінансовий, у тому числі й фондовий, ринки, зокрема до відносно дешевих кредитних (інвестиційних) ресурсів задля реалізації в регіонах конкретних інвестиційних проектів. У зв'язку з цим зауважимо, що фінансування останніх може здійснюватися за рахунок: 1) коштів фінансових установ; 2) бюджетних коштів; 3) коштів іноземних інвесторів; 4) власних коштів суб'єктів господарювання [8, с. 47–48].

Для інноваційного бізнесу особливо важливою характеристикою фінансів регіону є його доступність до венчурного (ризикового) капіталу. Це пов'язано з тим, що венчурне фінансування забезпечує практичну реалізацію кінцевої фази інноваційного циклу, а саме – комерціалізацію інновацій, і отже визначає оперативність надходження на ринок інноваційної продукції, що найбільше впливає на рівень конкурентоспроможності національних регіонів у глобальному економічному просторі.

Для того щоб кредити були вигідними як для позичальника, так і для кредитора, необхідне компетентне фінансове управління, причому як на рівні фінансових структур, так і на рівні державних органів. Загалом фінансове управління в кожному регіоні має бути зорієнтоване на створення таких умов, які б сприяли отриманню суб'єктами господарювання кредитних ресурсів за помірною відсотковою ставкою і без надмірного ризику, а їхня кредиторська заборгованість не гальмувала процеси суспільного відтворення.

Практика управління в регіонах характеризується адаптивністю підприємств бізнесу до зміни кон'юнктури ринку, рівнем корпоративного управління, етики та соціальної відповідальності бізнесу, довірою менеджерів до місцевих органів влади, протидією і тих і інших рейдерству, впровадженням міжнародних стандартів обліку і звітності, рівнем задоволення потреб клієнтів.

Відносини й цінності в регіонах фокусуються навколо ставлення населення до процесів глобалізації, його роботи на імідж регіону, сприйняття іноземних ідей та усього нового, відчуття потреби в реформах та корпоративізмі. Вони є джерелом синергії (ефекту кооперації і взаємодії), що веде до збільшення економічної віддачі й створення додаткових конкурентних переваг регіону, підвищення його іміджу¹.

Через коригування чи зміну іміджу регіону можна істотно впливати на обсяги залучення інвестицій, обсяги попиту

¹ Під іміджем регіону мається на увазі узагальнений образ території, який синтезує її індивідуальність та сукупний ефект усіх її конкурентних переваг. Якщо в регіоні чітко виражені тільки окремі конкурентні переваги, то регіон має імідж за певним напрямом, наприклад – туристичним. Домінування ж негативних позицій в списку конкурентних переваг наділяє регіони негативним іміджем [10, с. 84].

на певні товари, враховуючи запити основних цільових груп споживачів (жителів регіону, гостей та бізнесменів) [9, с. 44]. При цьому для кожної з цільових груп важливими є не всі, а тільки деякі складові іміджу. Так, для бізнесменів важливим є імідж регіону з позицій залучення інвестицій, прибутковості бізнесу та мінімізації ризиків.

Щоб виявити, наскільки субфактори ефективності бізнесу та індикатори, що його характеризують, сприяють чи, навпаки, гальмують процес підвищення конкурентоспроможності регіонів, необхідно застосувати спеціальну методику їх оцінки та аналізу [11].

Ця методика (щодо впливу ефективності бізнесу на конкурентний потенціал регіонів) передбачає розрізнення індикаторів–стимуляторів та індикаторів–дестимуляторів; перші, зрозуміло, впливають на зростання їх конкурентного потенціалу, другі, навпаки, – на його зниження.

Для співставлення різних за вимірниками індикаторів використовується процедура стандартизації (нормалізації) за Паттерн–методом. Оцінки індикаторів–стимуляторів (KCh_i^+) одержуються на основі співвідношення (у відсотках) фактичних (x_i) і максимальних (x_{max}) значень індикаторів за такою формулою:

$$KCh_i^+ = \frac{x_i}{x_{max}} \times 100.$$

Відповідно, оцінки індикаторів–дестимуляторів (KCh_i^-) одержуються за співвідношенням мінімальних (x_{min}) і фактичних (x_i) значень індикаторів:

$$KCh_i^- = \frac{x_{min}}{x_i} \times 100.$$

Наш підхід до оцінки конкурентного потенціалу регіонів за ефективністю їхнього бізнесу в міжнародному вимірі (KCh_{mi}) передбачає також використання процедури «зважування» і–го індикатора національної конкурентоспроможності регіону за ефективністю бізнесу (KCh_{it}) з використанням співвідношення значень і–го індикатора певної країни (в нашому випадку – України) і країни–лідера (D_i):

$$KCh_{mi} = KCh_{it} \times D.$$

При оцінці субфакторів ефективності бізнесу ми спиралися переважно не на експертні, а на статистичні показники (індикатори), що практично позбавлені суб'єктивного впливу.

Так, при оцінці субфактора продуктивності бізнесу продуктивність використання окремих видів ресурсів розраховувалася за продуктивністю праці та співвідношенням доходу від їхнього використання підприємствами різних сегментів економіки до витрат на їх залучення.

Так, оцінка субфактора продуктивності бізнесу (в розрізі підприємств різних сегментів економіки) давалася за співвідношенням доходу від використання факторів виробництва до витрат на їх залучення (продуктивністю праці тощо).

Ринок праці регіонів передбачав його оцінку і аналіз на основі індикаторів, що характеризують: рівень витрат на роботу силу; відносини між роботодавцями і найманими працівниками (за середньорічною кількістю робочих годин; часткою працівників, охоплених трудовими договорами; часткою додаткової заробітної плати найманих працівників; втратою робочих днів через вимушені прогули); структуру і якість робочої сили (за часткою кадрів, що пройшли підготовка, перепідготовку та підвищення кваліфікації; за часткою та динамікою економічно активного населення, в тому числі найманих

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

працівників, що мають неповну зайнятість; за часткою жіночої та іноземної робочої сили, в тому числі кваліфікованої і такої, що має знання і навички з фінансів). У контексті становлення економіки знань важливе значення мають індикатори підготовки, залучення й утримання підприємствами бізнесу креативних працівників (кількість докторів і кандидатів наук, що виїхали за кордон; кількістю іноземних фахівців, що працюють у бізнесі регіону; частка управлінців, що пройшли навчання або стажування за кордоном; навантаження на одне вільне робоче місце управління). Фінанси регіонів оцінювалися передусім за індикаторами ефективності діяльності банківської системи, зокрема бралися до уваги: вимоги банків за кредитами, наданими в економіку; кількість платіжних карток в обігу та обсяг фінансових операцій з їх використанням; інвестиційні ризики; сальдо середньозважених ставок за кредитами і депозитами в іноземній валюті; забезпеченість населення банківськими установами; співвідношення вимог банків за кредитами і їх зобов'язань за депозитами; частка прострочених банківських кредитів. Враховувалися також індикатори, що характеризують взаємодію бізнесу регіонів і фондового ринку (обсяг фінансування підприємств через фондові ринки; кількість виданих свідоцтв про реєстрацію випуску акцій на певну суму; душевий обсяг зареєстрованих на фондових біржах акцій емітентів регіону; кількість емітентів, яких обслуговують реєстратори; доходи від власності; індекс інформаційної прозорості фінансових установ) та якість фінансового менеджменту (середньозважена відсоткова ставка за кредитами в національній валюті, розміри венчурного капіталу, вимоги банків до суб'єктів господарської діяльності за наданими кредитами).

Практика управління в регіонах прямо і опосередковано характеризувалася за допомогою індикаторів дуже різних за змістом, а саме: еластичності пропозиції в регіоні; частки правопорушень у сфері господарської діяльності та проти власності; довіри до місцевих органів влади; стану впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності; частки менеджерів-підприємців; витрат підприємств на соціальні заходи (у загальній сумі витрат). При оцінці відносин і цінностей у регіонах також використовувалися досить різнопланові індикатори: і ті, що передбачені методикою фахівців IPM, і авторські. Так, для оцінки міжнародного іміджу регіонів ми використовували агрегований індекс, який поєднує три часткові індекси, а саме: витрат на поширення позитивної інформації про Україну та її регіони, обсягу іноземних інвестицій та кількості іноземних туристів в розрахунку на 100 тис. осіб населення. Замість індексу ксенофобії, передбаченого методикою фахівців IPM, ми використали близький за змістом індекс національного дистанціювання (щодо інших народів), запропонований Н. Паніною [12].

Значення агрегованих індексів субфакторів і загалом фактора ефективності бізнесу (\overline{KC}_i) розраховувалися як проста середня арифметична з n часткових коефіцієнтів (KC_i) за такою формулою:

$$\overline{KC}_i = \sum_{i=1}^n KC_i / n.$$

У результаті були одержані оцінки ефективності бізнесу регіонів України, в тому числі за окремими її субфакторами

та індикаторами у 2012 році². При цьому були використані матеріали IPM, Держслужби статистики України та Міжнародного інституту менеджменту (Київ).

Як показали розрахунки, за субфактором «Продуктивність бізнесу» найвищі позиції в рейтингу конкурентоспроможності регіонів України займають: Київ (у середньому 34,0% від найкращих з-поміж країн рейтингу IPM значень індикаторів субфактора) – з порівняно високими показниками загальної продуктивності праці та продуктивності праці у сфері послуг, на малих і середніх підприємствах, в компаніях з іноземним капіталом; Донецька область (21,2%) – з високими показниками загальної продуктивності праці, в тому числі темпів її зростання; Дніпропетровська область (18,9%) – за загальною продуктивністю праці, продуктивністю праці у промисловості і сільському господарстві та на малих і середніх підприємствах. Найменші значення індикаторів цього субфактора мають: Чернівецька область (10,8%) – з найгіршими показниками загальної продуктивності праці та продуктивності праці у промисловості; Хмельницька область (11,00%) – з найнижчим показником продуктивності у сфері послуг та низькими показниками продуктивності у компаніях з іноземним капіталом; Чернігівська область (11,03%) – з найнижчим показником продуктивності у компаніях з іноземним капіталом та низькими показниками продуктивності у сфері послуг та на малих і середніх підприємствах.

За субфактором «Ринок праці» регіонами-лідерами є: Київ (у середньому 57,5% від найкращих значень індикаторів субфактора – за рахунок високої частки економічно активного населення, зокрема, що має вищу освіту, значного фонду робочого часу, високої загальної і погодинної оплати праці, в тому числі додаткової, особливо у сферах управління, фінансів та послуг); Дніпропетровська та Донецька області (відповідно 49,4 та 47,3% – за рахунок високої частки економічно активного населення, значного фонду робочого часу, високої загальної і погодинної оплати праці, в тому числі додаткової, зокрема у промисловості). Регіонами-аутсайдерами за цим субфактором виступають: Тернопільська (35,3%), Чернівецька (36,0) та Хмельницька (37,0%) області, що характеризуються невисокою часткою економічно активного населення, зокрема з вищою освітою, малим фондом робочого часу, високим рівнем неповної зайнятості, зокрема кваліфікованих управлінців, низьким рівнем заробітної плати, в тому числі додаткової.

За субфактором «Фінанси» найкращі позиції в рейтингу регіонів України займають: м. Київ (у середньому 28,8% найкращих значень індикаторів субфактора), що за більшістю індикаторів (окрім індикатора захисту прав акціонерів) займає перше або чільне місце; Київська область (27,9%), яка займає високе місце тому, що за багатьма індикаторами вона і Київ розглядаються як єдиний регіон; Дніпропетровська область (21,4%), яка особливо виділяється в кращій бік за індикаторами кількості платіжних карток в обігу, процентних ставок за кредитами, заборгованості підприємств. Останні місця в рейтингу за субфактором фінансів посідають: Вінницька (14,1%), Кіровоградська (15,5) та Житомирська (15,6%) області, зокрема тому, що перша і третя з них мають значне перевищен-

² 2012-й рік було взято за звітний тому, що на стані бізнесу регіонів і конкурентоспроможності регіонів України загалом не позначилися події, пов'язані з Революцією Гідності (2013–2014 рр.) та анексією українських територій Росією (з 2014 р.).

ня кредиторської заборгованості над дебіторською, а друга – малу доступність бізнесу до венчурного капіталу.

За субфактором «Практика управління» найкращі позиції в рейтингу займають такі регіони: Закарпатська область (у середньому 65,7% від максимальних значень індикаторів – з високим ступенем орієнтації бізнесу на клієнта, належними умовами праці); Чернівецька область (65,4% – з високим рівнем довіри до менеджерів і, відповідно, ставкою на професійне управління, належними умовами праці); Київ (62,7% – те ж саме, тільки помірним рівнем довіри до менеджерів). Найнижчі місця в рейтингу регіонів за цим субфактором займають: Луганська (57,2% – з найменшою увагою менеджерів до умов праці), Івано–Франківська (57,5% – із низькою ефективністю корпоративного управління, недостатньою увагою до професійного управління) та Миколаївська (58,7% – з недостатньо ефективним застосуванням принципів корпоративного управління) області.

За останнім субфактором – «Погляди і цінності» – найвищі позиції в рейтингу конкурентоспроможності регіонів

України займають високорозвинені регіони, а саме: Київ (у середньому 73,2% від максимальних значень індикаторів субфактора), який тримає перші місця за підтримкою влади і бізнесу з боку населення у проведенні реформ та врахуванні цінностей працівників; Донецька область (70,7%), яка виділяється за адаптивністю населення до змін на ринку праці і, як і Київ, у врахуванні цінностей працівників; Севастополь (69,3%), який має високий індекс міжнародного іміджу. Останні місця в рейтингу регіонів за цим субфактором займають слаборозвинені регіони – Тернопільська, Херсонська та Хмельницька області (від 53,9 до 55,0% максимальних значень індикаторів субфактора), які за жодним із індикаторів не входять до першої десятки регіонів.

Загалом за фактором «Ефективність бізнесу» найвищі позиції в рейтингу конкурентоспроможності займають економічно розвинені регіони України, а саме: м. Київ (у середньому 51,2% від максимальних значень індикаторів фактора), який тримає перші місця за усіма субфакторами, крім субфактора практики управління; Донецька область (43,3%),

Конкурентоспроможність регіонів України за фактором «Ефективність бізнесу»

Регіон (область)	Показники конкурентоспроможності						Ранг регіонів					
	за субфакторами					за фактором	за субфакторами					за фактором
	продуктивності	ринку праці	фінансів	практики управління	поглядів і цінностей		продуктивності	ринку праці	фінансів	практики управління	поглядів і цінностей	
АР Крим	12,18	40,02	17,52	59,15	65,01	38,78	16	12	12	21	5	9
Вінницька	11,95	38,49	14,07	60,54	56,30	36,27	17	19	27	8	20	23
Волинська	11,91	37,77	17,68	61,9	56,55	37,16	18	22	10	4	19	17
Дніпропетровська	18,90	49,36	21,43	60,93	60,86	42,30	3	2	3	5	8	3
Донецька	21,20	47,27	18,26	59,3	70,69	43,34	2	3	8	19	2	2
Житомирська	11,50	37,73	15,58	60,54	57,17	36,50	22	23	25	8	18	22
Закарпатська	11,58	37,57	15,59	65,68	58,86	37,86	20	24	24	1	14	13
Запорізька	14,05	43,20	18,48	59,69	57,44	38,57	8	6	7	14	17	10
Івано–Франківська	12,95	38,12	15,70	57,45	60,88	37,02	12	21	23	26	7	18
Київська	17,39	43,21	27,9	59,60	60,78	41,78	4	5	2	16	9	4
Кіровоградська	11,69	39,24	15,47	59,48	55,32	36,24	19	15	26	18	23	24
Луганська	15,83	42,66	15,77	57,20	60,08	38,31	6	8	22	27	11	12
Львівська	13,84	39,13	17,53	58,65	62,88	38,41	9	17	11	25	6	11
Миколаївська	12,36	40,33	17,05	60,74	55,68	37,23	15	11	14	6	22	16
Одеська	14,16	42,07	20,32	60,74	65,83	40,62	7	10	4	6	4	6
Полтавська	16,64	42,71	17,36	59,77	57,79	38,85	5	7	13	13	15	8
Рівненська	11,09	39,44	16,13	59,02	60,57	37,25	24	14	18	22	10	15
Сумська	11,55	39,95	16,1	60,14	58,96	37,34	21	13	19	11	13	14
Тернопільська	12,75	35,31	15,91	60,09	53,86	35,58	13	27	21	12	27	27
Харківська	13,10	42,36	20,13	59,63	59,65	38,97	10	9	5	15	12	7
Херсонська	11,24	39,22	16,45	58,83	54,35	36,02	23	16	16	24	26	25
Хмельницька	11,00	37,02	16,83	58,86	54,96	35,73	26	25	15	23	25	26
Черкаська	13,03	38,58	16,1	59,20	55,72	36,53	11	18	19	20	21	21
Чернівецька	10,77	35,97	17,87	65,40	55,05	37,01	27	26	9	2	24	19
Чернігівська	11,03	38,27	16,38	60,42	57,59	36,74	25	20	17	10	16	20
Київ	33,98	57,53	28,77	62,72	73,19	51,24	1	1	1	3	1	1
Севастополь	12,52	43,83	18,64	59,50	69,30	40,76	14	4	6	17	3	5
Україна – IPM (2012)	16,26	43,1	20,03	58,89	60,86	39,83	48	30	59	55	47	55

Джерело: розраховано автором за даними міжнародного Інституту розвитку менеджменту (Швейцарія, Лозанна) [1], Державної служби статистики України та Міжнародного інституту менеджменту (Київ).

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

яка виділяється за субфакторами продуктивності бізнесу і практики управління (друге місце) та ринку праці (3–те місце); Дніпропетровська область (42,3%), яка має високі значення індикаторів за субфакторами ринку праці (2–ге місце), продуктивності бізнесу і фінансів (третє місце) (див. табл.).

Останні місця в рейтингу регіонів за фактором ефективності бізнесу займають недостатньо розвинені в економічному відношенні області, зокрема Тернопільська (36,6%), Хмельницька (35,7) та Херсонська (36,0%).

Оцінки й аналіз конкурентного потенціалу бізнесу в регіонах України наведені також у звіті Фонду «Ефективне управління» [5] й у працях окремих авторів [13; 14 та ін.]. Однак у всіх них немає принципових розбіжностей щодо оцінки ефективності бізнесу за регіонами України та щодо шляхів її підвищення.

Для підвищення ефективності бізнесу в регіонах України необхідно насамперед підняти загальний рівень продуктивності бізнес-діяльності, причому у всіх сегментах економіки. Зокрема, необхідним є підвищення продуктивності праці на великих підприємствах (за рахунок оптимізації їх організаційної структури, скорочення чисельності управлінських кадрів тощо). На більшості малих і середніх підприємств акцент слід зробити на їх технічне переозброєння та об'єднання у кластери. У компаніях з іноземним капіталом найбільш ймовірно підвищення продуктивності їхньої діяльності можливе за рахунок додаткових інвестицій в інноваційні виробництва, наприклад у виробництво медичних препаратів, які виробляє ТОВ «Сперко Україна» у м. Вінниці.

Для збалансування ринку праці у сфері бізнесу в більшості регіонів України слід збільшити частку економічно активного населення, що має вищу освіту й високий рівень кваліфікації, особливо у сфері управлінської та фінансової діяльності. Також важливо наростити фонд робочого часу працівників і, відповідно, рівень їх заробітної плати, зокрема у сфері малого й середнього бізнесу, особливо агро- та венчурного бізнесу.

Для зміцнення фінансової бази бізнес-діяльності у регіонах України слід підвищити загальний рівень капіталізації економіки. Слід також стабілізувати фінансово-кредитну систему, інакше обсяги залучення кредитних ресурсів у бізнес-діяльність залишатимуться на низькому рівні, а, можливо, навіть будуть скорочуватися. Перспективи розвитку бізнесу також обмежує повільне впровадження системи електронних платежів, мала доступність венчурного капіталу, несприятливе співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованості підприємств тощо. І цій ситуації доцільними є такі заходи: вихід на зарубіжні фондові ринки, хеджування інвестиційних ризиків, створення венчурних фондів, підвищення прибутковості підприємств.

Для удосконалення практики управління бізнесом на регіональному рівні необхідно передусім зробити ставку на професійне управління, достатню ефективність корпоративного управління, підвищити увагу бізнес-менеджерів до полегшення й оздоровлення умов праці працівників. Це сприятиме налагодженню соціального партнерства між працедавцями і найманими працівниками. Держава ж має законодавчо регулювати ці процеси, а також сприяти удосконаленню системи планування й маркетингового супроводу виробництва товарів на підприємствах малого, середнього та великого бізнесу.

Для розвитку бізнесу важливо сформувати сприятливе середовище щодо різних, інколи протилежних, поглядів і ціннос-

тей людей: щодо сприйняття процесів глобалізації та євроінтеграції, міжнародної терпимості, ставлення до владних реформ та переміщених осіб тощо. Нині в Україні особливо важливо сформувати комфортне середовище для переселенців з Криму та Донбасу, кількість яких уже перевищила 1,3 млн. осіб [15]. Необхідно, щоб вони не тільки обжилися на нових місцях проживання, а й мали можливість розвивати власний бізнес. Аби подолати низький рівень міжнародного іміджу більшості регіонів України, влада і бізнес-менеджмент мають сприяти підвищенню відкритості населення до змін, давати більш адекватні оцінки цінності працівників, зокрема креативних (у тому числі іноземних), у загальній системі корпоративних цінностей, організувати активну промоцію регіонів з широким використанням інтернет-ресурсів.

Висновки

Проведені оцінка й аналіз ефективності бізнесу регіонів України як фактора його конкурентоспроможності у міжнародному вимірі показали, що практично за усіма субфакторами в більшості регіонів України (крім Києва і Севастополя, Донецької, Дніпропетровської, Київської та ще декількох областей) вона загалом є невисокою, а отже, потребує підвищення. Практично у всіх регіонах для цього є більшість із необхідних умов.

Список використаних джерел

1. World Competitiveness Yearbook 2012. IMD [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>
2. Брикова І.В. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір / І.В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – №4. – 2006. – С. 29–53.
3. Брикова І.В. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів в глобальному економічному просторі / І.В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – 2007. – №7. – С. 5–27.
4. Ларіна О.Г. Міжнародна конкурентоспроможність регіонів в глобальних умовах розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О.Г. Ларіна; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2013. – 20 с.
5. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012: Назустріч економічному зростанню та процвітанню [Електрон. ресурс] / [Тімур Бойко, Ігор Гончаренко, Наталія Дмитрук та ін.]; Фонд «Ефективне управління». – К.: Копірайт, 2012. – 208 с. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/FEG_
6. Ходжаян А.О. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність, методи оцінювання, сучасний стан / А.О. Ходжаян. – Черкаси: Вертикаль, видавець Кандич С.Г., 2010. – 431 с.
7. Портер М. Конкуренція / Майкл Э. Портер; пер. с англ. – М.: Вільямс, 2005. – 496 с.
8. Фактори і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіону: наук. доп. / наук. ред. П.Ю. Беленький. – Львів: ІРД НАН України, 2005. – 145 с.
9. Романюк С. Конкурентоспроможність регіонів: теоретичні і практичні підходи / С. Романюк // Національна безпека і оборона. – 2008. – №4. – С. 44–46.
10. Важеніна І.С. Имидж и репутация территории как основа продвижения в конкурентной среде / И.С. Важеніна // Маркетинг в России и за рубежом. – 2006. – №6. – С. 82–98.

11. Захарченко С.В. Научно-методические основы оценки конкурентоспособности регионов Украины в национальном и международном измерении при формировании инновационной модели развития / С.В. Захарченко // Украина и ее регионы на пути к инновационному обществу: [монография] / под общ. ред. В.И. Дубницкого, И.П. Булеева. – [в 4 т.]. – Донецк: Юго-Восток, 2011. – Т. 2. – С. 103–139.

12. Панина Н.В. Факторы национальной идентичности, толерантности, ксенофобии и антисемитизма в современной Украине / Н.В. Панина // Вестник общественного мнения. – 2006. – №1. – С. 26–38.

13. Бейгул С.Б. Развитие малого предпринимательства в регионах Украины [Электрон. ресурс] / С.Б. Бейгул, Т.В. Романова // Эффективная

экономика. – 2011. – №3. – Режим доступа: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=479>.

14. Семченко-Ковальчук О.Б. Стан та перспективи розвитку малого і середнього підприємництва: регіональний аспект / О.Б. Семченко-Ковальчук // Вісник Чернігівського національного технологічного університету: [зб. наук. пр.]. Серія: Економічні науки. – Чернігів: ЧДТУ, 2013. – №2 (66). – С. 196–203.

15. Кількість переселенців з Криму і Донбасу досягла понад 1 млн 300 тисяч осіб [Електрон. ресурс] // 112.ua: Новини. – 2015. – 2 червня. – Режим доступу: <http://ua.112.ua/suspilstvo/killist-pereselentsiv-z-krymu-i-donbasu-dosiahla-ponad-1-mln-300-tysyach-osib-233896.html>

М.В. ГРИГОРЦІВ,

к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій

Розвиток теорії та практики управління якістю у вітчизняних та зарубіжних країнах

Проблеми з управління якістю продукції існували на всіх етапах розвитку суспільства і виробництва. Протягом тисячоліть люди вдосконалювали досвід у сфері управління якістю, адже це одне зі складних завдань для виробника, яке він вирішує у процесі виготовлення продукції. Для виявлення закономірностей і тенденцій розвитку робіт у цій сфері на сучасному етапі необхідно переглянути еволюцію зарубіжного і вітчизняного досвіду в межах теорії та практики систем управління якістю.

Ключові слова: *якість, вчені, управління, поняття, теорія, система.*

М.В. ГРИГОРЦІВ,

к.э.н., доцент, Национальный университет пищевых технологий

Развитие теории и практики управления качеством в отечественных и зарубежных странах

Проблемы по управлению качеством продукции существовали на всех этапах развития общества и производства. В течение тысячелетий люди совершенствовали опыт в области управления качеством, ведь это – одна из сложнейших задач для производителя, которую он решает в процессе изготовления продукции. Для выявления закономерностей и тенденций развития работ в этой сфере на современном этапе необходимо пересмотреть эволюцию зарубежного и отечественного опыта в рамках теории и практики систем управления качеством.

Ключевые слова: *качество, ученые, управления, понятие, теория, система.*

М. HRYHORTSIV,

candidate of economic sciences, National University of Food Technologies

Development of the theory and practice of quality management in domestic and foreign countries

Problems with existing quality management at all stages of development of society and production. For thousands of years people improved experience in quality management, because it is – one of the challenges for the manufacturer, which he decides in the course of production. To identify patterns and trends of activities in this area at the present stage, it is necessary to review the evolution of foreign and domestic experience within the theory and practice of quality management systems.

Keywords: *quality, scientists, management, concept, theory, system.*

Постановка проблеми. Сьогодні аналіз та дослідження ключових аспектів ринку напрям розвитку сучасного управління якістю продукції на підприємствах має важливе функціональне значення, що можливе внаслідок здійснення сучасного ефективного управління якістю продукції.

Вирішення цих питань неможливе без дослідження історичних аспектів розвитку теорії і практики управління якістю у різних країнах. Саме тому варто зосередити увагу на дослідженні хронології розвитку поняття quality management та quality control, понятійному апараті системи управління якістю та етапах історії еволюції якості, адже історичний аспект відіграє вирішальну роль в процесі формування сучасного бачення щодо здійснення процесу управління якістю.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми.

Важливо зауважити, що управління якістю має специфічні особливості, які відрізняють його від інших видів управління. Основною відмінністю такого управління є те, що воно базується на виконанні не окремих функцій, а їхнього комплексу з метою вирішення певних завдань, пов'язаних із виконанням контрольно-аналітичних, соціально-економічних, правових та інших дій в системі управління якістю.

У зв'язку з цим пропонується на основі накопиченого досвіду дослідити і сформулювати власну систематизацію теоретичних постулатів в історії розвитку теорії та практики управління якістю у вітчизняних та зарубіжних країнах.